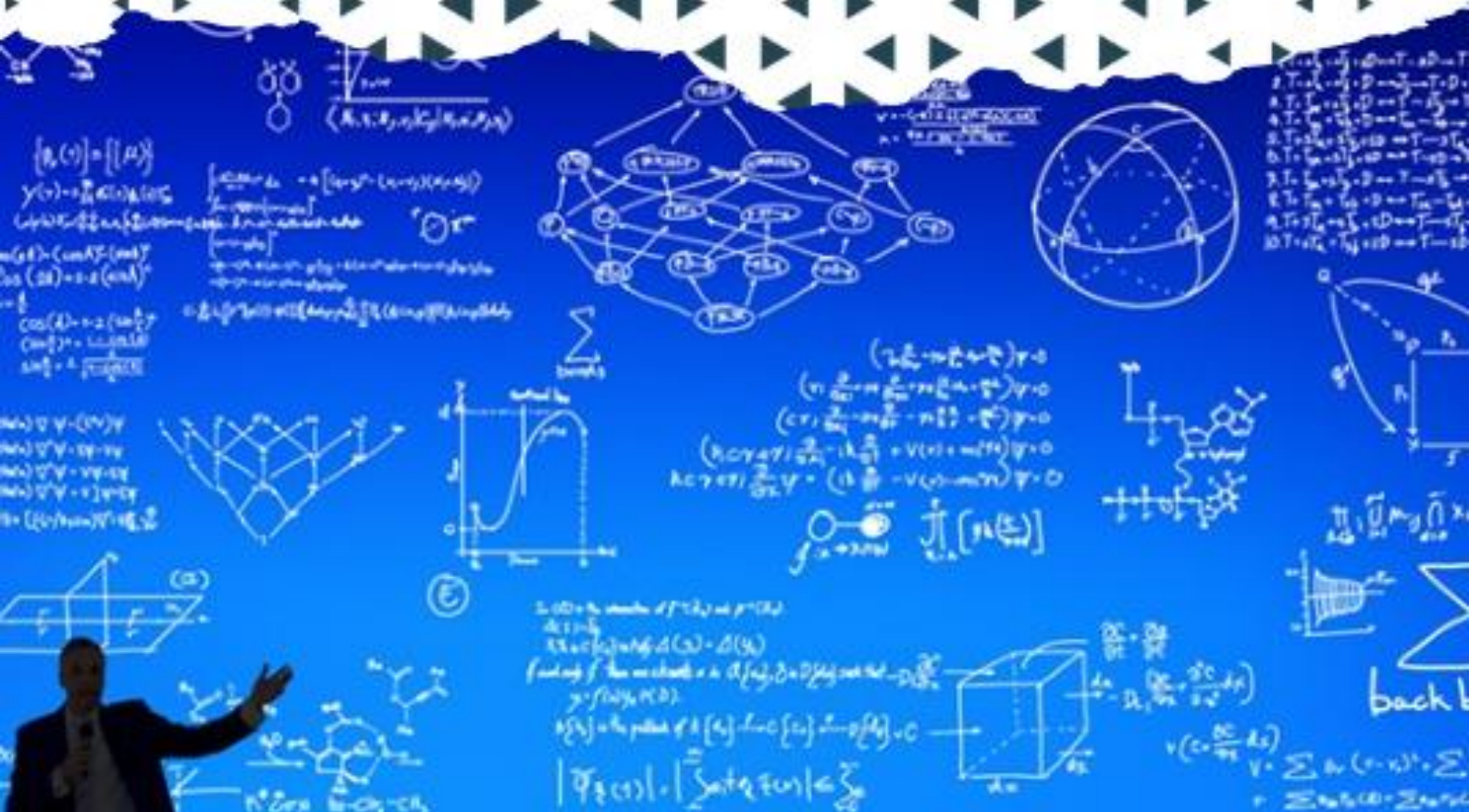

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar zenodo Open AIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2026

«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLAR MARKAZI
«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2026-YIL № 4-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI

ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

ONOMASTIKA VA TOPONIMIKA SOHASIDA URBONONIMLARNING O'RNI

Otaqova Mohira,
Urganch innovatsion
universiteti magistranti

Tilshunoslikda onomastika nominativ birliklar tizimini o'rganuvchi muhim yo'nalishlardan biri bo'lib, u turli obyektlarning nomlanish xususiyatlarini, ularning shakllanish omillarini hamda semantik xususiyatini tadqiq etadi. Onomastikaning tarkibiy qismi bo'lgan toponimika esa geografik nomlarni o'rganadi va ularning tarixiy, hududiy hamda madaniy asoslarini yoritadi. "Atoqli otlarga qiziqish o'tmishda ham bo'lgan. Kishi ismlari, joy nomlarining paydo bo'lishi, etnografiyasi, ma'no va etimologiyasi haqida tarixiy yozma manbalarda anchagina qiziqarli fikrlar mavjud. Ammo atoqli ot materiallarini tizimli va izchil ravishda to'plash, ularni ilmiy asoslarda keng ko'lamda tahlil qilish o'zbek filologiyasida 1960-yillardan boshlandi"¹.

Zamonaviy tilshunoslikda sohaga oid so'zlarning taraqqiyoti natijasida shahar hududiga oid nomlar tizimi — urbononimlar alohida ilmiy tadqiqot obyekti sifatida e'tibor qozonmoqda. Urbononimlar shahar hududidagi ko'chalar, maydonlar, mahallalar, turar-joy majmualari va boshqa obyekt nomlarini o'z ichiga oladi. Ular nafaqat lingvistik birlik, balki ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida ham muhimdir. Shu jihatdan urbononimlarning onomastika va toponimika tizimidagi o'rnini belgilash uchun ularni ma'lum bir hudud asosida tahlil qilish katta ahamiyatga ega.

Urganch shahri Xorazm vohasining yirik madaniy va tarixiy markazlaridan biri sifatida o'ziga xos nomlash tizimiga ega. Shahar urbononimlari bir necha omillar ta'sirida shakllangan: tarixiy-madaniy meros, siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar, milliy qadriyatlar, zamonaviy urbanizatsiya jarayonlari. Ayniqsa, mustaqillik davrida ko'plab ko'cha va obyekt nomlari qayta nomlanib, milliy tarix va qadriyatlarni aks ettiruvchi urbononimlar kengaygan.

Urganch shahri misolida urbononimlarni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. Antroponimik asosdagi urbononimlar. Bunday nomlar tarixiy shaxslar, adiblar, davlat arboblari nomi bilan bog'liq. Masalan:

- Alisher Navoiy ko'chasi;

- Amir Temur ko'chasi;

- Jaloliddin Manguberdi nomlari. Bu turdagi urbononimlar milliy tarixni aks ettirish va yosh avlodni tarbiyalash vazifasini bajaradi.

2. Geografik va hududiy asosdagi urbononimlar. Bunda nomlar tabiiy obyektlar yoki hududiy belgilar bilan bog'liq bo'ladi: Amudaryo bilan bog'liq nomlar, Xorazm vohasiga oid atamalar. Bu nomlar hududning geografik xususiyatini ifodalaydi.

3. Ijtimoiy va madaniy mazmundagi urbononimlar:

- Mustaqillik;
- Do'stlik;
- Istiqloq. Bu turdagi nomlar jamiyatning ma'naviy qadriyatlarini aks ettiradi.

4. Zamonaviy obyekt nomlari

Savdo markazlari, turar-joy majmualari va xizmat ko'rsatish obyektlari nomlari: xorijiy tillar asosidagi nomlar; qisqa va esda qoluvchi brend nomlar. Bu holat globalizatsiya ta'sirini ko'rsatadi.

E. Begmatov va N.Uluqovlarning "Onomastik terminlarning izohli lug'ati" da "urbanonim" atamasiga quyidagicha ta'rif beradi: "Shahar ichida joylashgan har qanday topografik obyektlar atoqli oti (agoronim, godonim, xoronim, ekklezionim, oykodomonim). Toponim turi"². Shuningdek, bu atama bilan bog'liq bo'lgan "urbanonimika", "urbanonimiya" atamalari keltirilgan.

Urganch shahridagi urbononimlar quyidagi lingvistik xususiyatlarga ega:

- **Motivatsiyalilik** — nomlar muayyan tarixiy yoki ijtimoiy sababga ega
- **Ramziylik** — nomlar milliy qadriyatlarni ifodalaydi
- **Qatlamlilik** — eski va yangi nomlar birgalikda mavjud
- **Emotsional-ekspressivlik** — ayrim nomlar ijobiy baho va ruhiy ta'sirga ega. Masalan, "Mustaqillik" yoki "Istiqloq" kabi nomlar faqat belgilovchi emas, balki ideologik mazmun ham tashiydi.

Urganch shahri urbononimlari bir necha funksiyalarni bajaradi:

1. **Identifikatsiya funksiyasi.** Shahar hududidagi obyektlarni aniqlash va farqlash imkonini beradi.

2. **Axborot berish funksiyasi.** Tarixiy shaxslar va voqealar haqida ma'lumot beradi.

3. **Tarbiyaviy funksiyasi.** Milliy qadriyatlar va tarixiy xotirani shakllantiradi.

4. **Kommunikativ funksiyasi.** Ijtimoiy muloqotni ta'minlaydi.

Urganch shahri urbononimikasida quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- inglizcha va xalqaro nomlarning ko'payishi
- qisqa va zamonaviy nomlarga intilish
- milliy va global nomlarning uyg'unlashuvi

Urganch shahri urbononimlari onomastika va toponimika tizimida muhim o'rin egallaydi. Ular shahar muhitining lingvistik ifodasi bo'lib, jamiyatning tarixiy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlarini aks ettiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, urbononimlar dinamik tizim bo'lib, ular doimiy ravishda yangilanib boradi va jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq. Urganch shahri misolida urbononimlar milliy qadriyatlarni aks ettirish bilan birga, global jarayonlar ta'sirini ham o'zida mujassam etmoqda. Kelgusida urbononimlarni ilmiy asosda o'rganish, ularni tartibga solish hamda milliy urbononimika modelini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Begmatov E., Uluqov N. O'zbek onomastikasi terminlarining izohli lug'ati. N., 2006. 103 b.
2. Begmatov E., Uluqov N. O'zbek onomastikasi. Bibliografik ko'rsatkich. – Namangan, 2008. – 166 b.
3. Do'simov Z. Xorazm toponimlari. – Toshkent: Fan, 1985. – 104 b. **86**
4. Do'simov Z., Tillayeva M. Toponimika asoslari. – Toshkent: 2002. – 88 b.

